

W pułapce stereotypów...

Lekcja dla uczniów szkół ponadpodstawowych

1. Na początku włączamy film „Tolerancja – zobacz więcej niż pozorne różnice”, który dostępny jest na YT:
<https://www.youtube.com/watch?v=GGzSuRcHWnA>
2. Zadajemy pytanie: Jak myślicie, o czym dziś będziemy rozmawiać? Jakich kwestii, problemów dotyczą bohaterowie filmu?
Ważne, aby w trakcie rozmowy padło hasło: stereotyp, uprzedzenia.
3. Szukamy w różnych dostępnych nam źródłach informacji na temat definicji „stereotypu”. Dzielimy się wiedzą na forum- dyskutujemy.
4. Następnie czytamy fragment tekstu Mariusza Szczygła, *Láska nebeská*, [tu:] fragmenty tekstu „O Życiu w bajce”:

„U nas, w Warszawie, „Dzień dobry” na klatce schodowej powie może co drugi człowiek, i to tylko wtedy, gdy się osobiście znamy. Ale w Czechach panuje wręcz jakiś terror „Dzień dobry”. Oni od „Dobry den...” zaczynają nawet SMS-y! W jednej z czeskich gazet zaapelowałem więc, że jeśli ktoś zna psychologiczne powody takiego zachowania, chętnie o nich przeczytam. Drobnomieszczaństwo? Obawa o to, co o nas ludzie powiedzą? Lepiej pozdrawiać, bo dzięki temu będzie się lepiej żyć? Zagadnąłem o to pisarkę Markétę Pilátovą (...). Odparła, że chodzi o dobre wychowanie: - Matki nam wmawiają, że mamy każdego pozdrowić, nawet gdy go widzimy na schodach pierwszy raz w życiu. Ale czy nas, Polaków, matki nie wychowują do grzeczności? – Mnie się ten zwyczaj bardzo podoba – odparłem Marcecie – chociaż mam przeczucie, że czai się za nim coś głębszego niż uprzejmość. Postawa czeska: być grzecznym dla wszystkich? Postawa polska: nie być grzecznym dla wszystkich?

Jednej z możliwych odpowiedzi na temat Czechów dostarczył mi przenikliwy Polak: – Żadne dobre wychowanie Czesi muszą się wszystkim kłaniać, bo są strachliwi. Na wszelki wypadek bądź miły dla każdego, bo nie wiesz, czy ten człowiek nie jest dla ciebie zagrożeniem. Przypodobaj się wszystkim. Oni to mają w genach. Jednej z możliwych odpowiedzi na temat Polaków dostarczył mi przenikliwy Czech: Tłumaczyć należy to polskim wielkopaństwem i poczuciem wyższości. Polak jest dumny: nie

będę się wszystkim naokoło kłaniał i przed nimi poniżał. Niech mi się oni pierwsi kłaniają! (...)”.

5. Następnie po przeczytaniu tekstu ustalamy funkcjonowanie stereotypów w mentalności, w kulturze, w języku... Możemy podać tutaj przykład: *Polak i Węgier dwa bratanki, Co Francuz wymyśli, to Polak polubi.*
6. Dzielimy klasę na grupy:
 - I zespół - Zastanawia się nad skutkami stereotypów.
 - II zespół- Skąd biorą się stereotypy?
 - III zespół – Czy powinno się tolerować wszystko?
7. Prezentacja prac zespołów- dyskusja.
8. Dyskusja nad tekstem:

„Jest rzeczą całkiem naturalną, że w kontaktach z ludźmi uciekamy się do znanych stereotypów na ich temat i często wykorzystujemy je w najlepszej wierze. Cóż bowiem mamy zrobić w sytuacji, kiedy spotykamy się z kimś, o kim wiemy tylko tyle, że jest młodym Czechem i studiuje historię na Uniwersytecie Karola w Pradze?

Czy zaprosimy go na lampkę wina do nowoczesnej stylowej kawiarni, czy raczej na kufel piwa do małej knajpki na Starym Mieście? Zanim odkryjemy, że Peter pije tylko wino, a od stołka przy barze w zadymionych lokalach woli wygodne krzesło w sali dla niepalących, chcąc nie chcąc, będziemy kierować się własnym stereotypem Czecha.

Na stereotypach opieramy się bowiem z reguły wtedy, gdy nasza wiedza jest niepełna. Szczególnie wiele stereotypów dotyczy narodowości, rzecz jednak znamienita, że bynajmniej nie tych, z którymi mamy niewiele kontaktów (jaki jest stereotyp Kanadyjczyka albo Łotysza w Polsce?), ale tych, które już nieco poznaliśmy lub poznajemy chociażby z mediów (jeśli istnieje jakiś stereotyp Wenezuelczyków, to tylko na podstawie oper mydlanych).

O stereotypach nie można powiedzieć, że są prawdziwe lub nie – są to sądy zbyt ogólne, by można je było zweryfikować, a także zbyt mocno naładowane emocjami, by można je było łatwo wyeliminować (dlatego też stereotyp ginie zazwyczaj, dopiero gdy zastąpi go jakiś inny). Szczególnym stereotypem jest autostereotyp.

Z reguły jest on sympatyczniejszy od stereotypów, jakie mają w odniesieniu do danej grupy inni, choć nie zawsze: jak pokazują badania przeprowadzone na początku XXI wieku, nawet narody niechętnie Polakom mają o nas lepsze zdanie niż my sami.

Stereotypy mogą jednak uruchomić całą skalę niechęci wobec przedstawicieli innej grupy; w istocie nie dochodziłoby do segregacji, dyskryminacji, prześladowań ani eksterminacji grup społecznych, gdyby ich stereotypowy obraz nie kształtował jednoznacznie negatywnych przesądów na ich temat.

Oczywiście przypadek europejskich Żydów i Romów jest tu wyjątkowy i współcześnie skala niechęci kończy się zwykle na okresowej dyskryminacji, która w momentach szczególnych przechodzi w prześladowania.

Pewne grupy mniejszościowe odgrywają bowiem częściej niż inne rolę kozła ofiarnego. Kozioł ofiarny służy ludziom sfrustrowanym do wyjaśnienia przyczyn ich frustracji, bo »to wszystko przez nich«, a władzy ułatwia kanalizowanie społecznych niepokojów.

Rozmyślna i cyniczna polityka władz spotyka się tu z żywiołową, spontaniczną postawą tak zwanych zwykłych ludzi, z tym że bez szeroko rozpowszechnionych i głęboko zakorzenionych przesądów władza nie mogłaby tej ani innej grupie wyznaczyć roli ofiary.

Najlepszą tego ilustracją były wysuwane przez hitlerowską propagandę oskarżenia wobec Żydów o wywołanie... dwóch wojen światowych – nie trafiłyby one na tak podatny grunt w Niemczech (i nie tylko), gdyby nie tradycyjny antysemityzm.

Przedmiotem sporu historyków, i nie tylko historyków (jak pokazują dyskusje w Niemczech, a także w Polsce przy okazji sprawy Jedwabnego, a później fałszywego sformułowania »polskie obozy koncentracyjne«), jest to, czy ludzie niechętni Żydom sami byli współsprawcami, czy jedynie milcząco asystowali przy eksterminacji.

Dyskusje te są jednak wyjątkowo trudne, gdyż podobnie jak same stereotypy wywołują one emocje, które utrudniają rozmowę na racjonalne argumenty”.

Źródło: Wańkiewicz A., „Przewodnik obywatelski”, wyd. CEO i Civitas, Warszawa 2019.

9. Włączamy na koniec film Momondo o testach DNA, który jest dostępny na YT:
https://www.youtube.com/watch?v=tyaEQEmt5ls&list=PLyon3Rc2gtzci-FrBfPLcHRS_hfHY9peQ
10. Zastanówcie się wspólnie nad akcją szkolną uświadamiającą młodzież w kwestii stereotypów. Przedyskutujcie i wdrażajcie w życie. Forma dowolna.

Autorka: Anna Konarzewska

Więcej inspiracji:

1. <https://bycnauczycielem.blogspot.com/>
2. Konarzewska A., *Być (nie)zwykłym wychowawcą*, WFW 2019
3. Konarzewska A., *(Nie)zwykłe spotkania wokół godzin wychowawczych*, LOGOS 2022.